

КОРОТКИЙ ОГЛЯД РІШЕНЬ ВАКС ЩОДО КОНФІСКАЦІЇ АКТИВІВ РОСІЙСЬКИХ РЕКТОРІВ

Опис справ щодо застосування санкції у виді конфіскації активів ректора Кримського федерального університету ім. В.І. Вернадського Фалалєєва А.П. та ректора Белгородського державного національного дослідницького університету Полухіна О.М.

Параметр	<i>Фалалєєв А.П.</i>	<i>Полухін О.М.</i>
Сторони	1. Міністерство юстиції України 2. Фалалєєв А.П. (громадянин України) 3. Третя особа, яка не заявляє самостійних вимог: Публічне акціонерне товариство Акціонерний банк «Укргазбанк»	1. Міністерство юстиції України 2. Полухін О.М. (громадянин РФ) 3. Третя особа, які не заявляє самостійних вимог: ТОВ «СТАВ-2003» (код ЄДРПОУ 32834962)
Дата накладення санкції у виді блокування активів	Указ Президента, яким вводиться в дію рішення РНБО щодо накладення санкцій від 09.06.2022	
Дата подання позову	24.11.2022	29.11.2022
Дата відкриття провадження	25.11.2022	01.12.2022
Повідомлення відповідача	Шляхом опублікування повістки про виклик у судове засідання на офіційному сайті Вищого антикорупційного суду	
Додаткові процесуальні заходи	Ухвала про заборону вчиняти будь-які реєстраційні дії щодо квартири загальною площею 74 кв. м, якою володіє Фалалєєв А.П.	Ухвала про заборону вчиняти будь-які реєстраційні дії щодо квартири загальною площею 324,5 кв. м, якою володіє Полухін О.М. та нежитлової будівлі, яка належить ТОВ «СТАВ-2003»

<p>Обґрунтування позовних вимог</p>	<p>1) Підтримка звернення Російського Союзу ректорів, яким виправдовується вторгнення військ РФ на територію України; 2) Систематичні публікації на офіційній сторінці Кримського федерального університету ім. В.І. Вернадського про підтримку дій військових РФ, які беруть безпосередню участь у збройній агресії проти України; 3) Участь в підготовці і проведенні «всеросійського» перепису населення на території тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим для виявлення осіб, що володіють паспортом України та (або) належать до кримськотатарської національної меншини, встановлення кількості осіб чоловічої статі для їх призову (факт призначення відповідача членом комісії саме з вказаною метою, не був доведений позивачем у судовому засіданні).</p>	<p>1) Підтримка звернення Російського Союзу ректорів, яким виправдовується вторгнення військ РФ на територію України; 2) Систематичні публікації на офіційній сторінці Белгородського державного національного дослідницького університету про підтримку дій військових РФ, які беруть безпосередню участь у збройній агресії проти України.</p>
<p>Форма судового засідання</p>	<p>Відкрите слухання</p>	
<p>Явка сторін</p>	<p>Відповідач чи його представник не з'явилися у судове засідання</p>	

Дата винесення та посилання на рішення	05.12.2022	07.12.2022
Суть рішення	<p>Позов задоволено.Стягнуто в дохід держави квартиру площею 74 кв. м. (ймовірно в м. Севастополь).</p>	<p>Позов задоволено.Стягнути в дохід держави квартиру площею 324,5 кв.м., в м. Євпаторія та частку 25,00% (64 820,00 гривень) статутного капіталу Товариства з обмеженою відповідальністю «СТАВ-2003».</p>
Країна, в якій знаходяться конфісковані активи	<p>Де-юре Україна, де-факто ефективний контроль над територією Криму здійснює Росія.</p>	

Висновки Інституту законодавчих ідей (ІЗІ)

Зважаючи на схожі фактичні обставини обох справ та майже ідентичну аргументацію суду, можемо надати узагальнені висновки, які стосуватимуться як розгляду справи про конфіскацію активів Фалалєєва А.П. так і справи Полухіна О.М.

В цілому, дії Міністерства юстиції та ВАКС при застосуванні санкційної конфіскації щодо Фалєєва та Полухіна відповідають рекомендаціям ІЗІ. Зокрема:

1. Позивач акцентував на тому, що в діях відповідача вбачаються ознаки терористичної діяльності, а суд, в свою чергу, обґрунтував та встановив факт того, що відповідач належить до суб`єктів терористичної діяльності, що є необхідною умовою для застосування санкції до українського громадянина, яким є кримський ректор Фалєєв. В діях Полухіна суд теж встановив ознаки терористичної діяльності, хоча це було не обов'язково, оскільки він є громадянином РФ і до нього можуть бути застосовані санкції без додаткових умов.

2. ВАКС належним чином дослідив та встановив наявність умов (період воєнного стану, застосування санкції у виді блокування активів) та підстав (пп. «в» п. 2 абз. 4 ч. 1 ст. 5-1 Закону) для застосування конфіскації, відобразивши це у рішенні.

3. ВАКС дослідив правомірність застосування санкції у виді блокування активів, встановивши підстави для такого блокування через вчинення відповідачем дій, які суперечать положенням Закону України «Про санкції». Йдеться про загальну підставу для застосування санкцій — вчинення дій, які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, сприяють терористичній діяльності та/або порушують права і свободи людини і громадянина, інтереси суспільства та держави, призводять до окупації території, експропріації чи обмеження права власності, завдання майнових втрат, створення перешкод для сталого економічного розвитку, повноцінного здійснення громадянами України належних їм прав і свобод.

4. ВАКС звернув увагу на момент вчинення відповідачем дій, які є підставою для конфіскації.. Фактично, суд, посилаючись на статтю 58 Конституції України, яка забороняє зворотню дію законів в часі, не застосував ретроактивність закону щодо підстав для конфіскації, які існували до внесення відповідних змін до Закону України “Про санкції”. Суд вказує що відповідні підстави у діях відповідача повинні виникнути або існувати та продовжувати існувати після набуття чинності Законом України № 2257-IX (яким запроваджена конфіскація), а саме станом на 24.05.2022. Ймовірно, такий підхід свідчить про те, що конфісковувати активи осіб, які не вчиняли відповідних дій після цієї дати суд не буде.

Слід зазначити, що відповідно до міжнародних підходів (зокрема практики ЄСПЛ) в цивільних справах загалом не виключається можливість законодавця приймати нові ретроспективні положення. Водночас, не дозволяється будь-яке втручання законодавця при здійсненні правосуддя, спрямованого на вплив на судовий розгляд справи, стороною у якій є держава, за виключенням випадку наявності непереборних підстав загального інтєресу (compelling general interest reason) (Zielinski, Pradal, Gonzalez and Others v. France).

Хоча формально українська модель санкційної конфіскації передбачає цивільний судовий процес (в порядку КАСУ), однак аргументація ВАКС щодо непоширення зворотної дії закону актуалізує питання визнання такого заходу по суті кримінальним, особливо з урахуванням “критеріїв Енгеля” (Engel and others v. THE Netherlands).

5. Окрему увагу ВАКС приділив тому, що, згідно Закону, дії особи до якої застосовується конфіскація мають завдавати **істотної шкоди** національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України або **значною мірою сприяти** вчиненню таких дій (в тому числі у виді інформаційного сприяння). Суд, вказуючи на оціночність цих понять, встановив в діях відповідача “суттєвість інформаційного сприяння”, а “істотність шкоди” національній безпеці України встановив загальновідомим фактом розпочатої відкритої агресії РФ.

6. Належну увагу ВАКС приділив питанню пропорційності втручання у право власності відповідача. Однак, на нашу думку, *твердження суду про те, що конфіскація може класифікуватися як контроль за користуванням майном є дещо помилковим*. Очевидно, що суд звертається до ч. 2 ст. 1 Протоколу 1 ЄКПЛ, тоді як застосуванню підлягає друге речення ч. 1, у якому йдеться про необхідні умови позбавлення власності, адже конфіскація фактично є експропріацією. Більше того, у наступному абзаці рішення ВАКС вказує на те, що на національні органи покладається оцінка того, чи позбавлення власності є пропорційним засобом досягнення законної мети в суспільних інтересах. Виходячи з цього, надалі рекомендуємо ВАКС не говорити про контроль за користуванням майном у випадку застосування конфіскації.

В цілому, застосування ВАКС тесту на пропорційність оцінюється позитивно.

7. Цінними є висновки суду про загальну природу та мету санкційної конфіскації, які співпадають з баченням ІЗІ цього питання. Так, ВАКС вказує, що такий захід спрямований, перш за все, на *зупинення агресивних дій РФ, припинення підтримки її нинішнього політичного режиму шляхом удару по фінансових можливостях прихильників такої політики та здійснення швидкого та ефективного відшкодування збитків, завданих жертвам агресії за рахунок коштів, отриманих від конфіскації*. Окремою необхідністю для застосування санкцій, ВАКС вважає важливість зупинення подальшого сприяння та підтримки «воєнних операцій» РФ шляхом встановлення для підсанкційних осіб конкретних і невідворотних наслідків таких протиправних дій у вигляді втрати власних активів на території тієї держави, щодо якої здійснюється агресія.

Суд робить висновок, що ідеологічна підтримка політики РФ щодо збройної агресії проти України є невід'ємною складовою загальної політики РФ відносно України в контексті заперечення права України на власний суверенітет і незалежність, що зумовлює відповідне реагування з боку України шляхом використання правового механізму у виді стягнення в дохід держави активів відповідача, які знаходяться на території України.

Отже, в цілому, другий та третій кейс щодо конфіскації активів пособників агресора може бути оцінений позитивно.

Міністерство юстиції зібрало та надало належні докази, а ВАКС належним чином дослідив їх, приділивши увагу з'ясуванню ключових моментів, котрі мають бути встановлені в процесі застосування санкційної конфіскації та виніс повне і вмотивоване рішення, яке містить важливі висновки для подальшого процесу розгляду таких справ.

Водночас, зважаючи на велику кількість існуючих "претендентів на конфіскацію", при підготовці нових позовів, рекомендуємо Міністерству юстиції пріоритетно подавати позови щодо осіб, які максимально відповідають таким критеріям:

1) *ступінь зв'язку суб'єкта з політичним режимом росії.* Саме удар по активах осіб, наближених до путінського режиму та відповідальних за ведення агресивної війни, а також "гаманців" агресора, тобто російських олігархів, які набули свої статки завдяки корупції та зв'язкам з владою, матиме найбільший ефект.

2) *вартість активів.* Суб'єкти, які володіють "дорожчими активами", мають стати пріоритетними кандидатами на конфіскацію порівняно з іншими. Втрата вартісних активів здатна належним чином вплинути на поведінку суб'єкта.

Розуміючи важливість притягнення кожного пособника агресора до відповідальності, в тому числі й матеріальної, вибір підсанкційних осіб для конфіскації має відбуватися за вказаними чи схожими критеріями, що зможе зробити такий захід максимально ефективним та дієвим.

Видавець: © аналітичний центр "Інститут законодавчих ідей"

Публікація видана аналітичним центром "Інститут законодавчих ідей" в межах проєкту "Арешт і конфіскація російських активів" за підтримки Антикорупційної ініціативи ЄС (АІЄС), Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні. Думки та позиції викладені у цій публікації є позицією автора та не обов'язково відображають позицію АІЄС, Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE).

